

УДК 35.073.513.1

Шкуратов О.І., к.е.н., с.н.с.
завідувач відділу економіки природокористування в агросфері
Інститут агроекології і природокористування НААН

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ ЛІЗИНГОВИХ ОПЕРАЦІЙ В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Анотація. Обґрунтовано науково-прикладні засади удосконалення системи організації лізингових операцій в сільськогосподарських підприємствах на регіональному рівні. Запропонована система організації діяльності обласного лізингового фонду, що є оператором і координатором лізингових операцій, яка базується на конкурентній основі з метою консолідації фінансових ресурсів. Дана система організації лізингових операцій в сільськогосподарських підприємствах дає можливість виробнику за відсутності нульового лізингового внеску отримати потрібні основні засоби.

Ключові слова: лізинг, операції, система, сільське господарство, підприємство, організація.

Annotation. This paper deals with a justification of scientific and applied principles toward the improvement of a leasing transactions organization system at agricultural enterprises on the regional level. The organization activity system for regional Lease Fund, that is an operator and coordinator within leasing operations, based on a competitive basis to consolidate financial resources, has been suggested. The economic feasibility of the financial resources consolidation lies primarily in the fact that a concentration of funds allows leasing companies to request the maximum party of fixed assets to suppliers that make a significant sales prices discount. An important obstacle to the development of leasing in this respect is the lack of the lessee funds to finance a zero-lease fee. The solution of this comprehensive financial and economic task is assigned to suggested Regional Leasing Fund in each region of Ukraine at the regional state administration, main aim of which is to provide agricultural enterprises a necessary number of fixed assets for proper implementation of productive activities. Selection of leasing projects (assessment of the real effectiveness of the leasing) is qualitatively and quantitatively conducted by the Regional Leasing Fund Directorate. Qualitative assessment is reduced to determining the growth indicators of the lease. Quantitatively the effectiveness of leasing for a lessee is determined by comparison of two cash flows of net revenue, that remains at the enterprise disposal in two versions of its sustainable development. Regional Leasing Fund enters into general agreements with commercial banks on crediting of enterprises to finance a zero fee on financial leasing contracts. Crediting process takes place on the security of enterprises assets and the Regional Leasing Fund warranty. Given system for the leasing transactions organization within agricultural enterprises provides an opportunity for producer to obtain the fixed assets in the absence of zero-lease fee.

Key words: leasing, transactions, system, agriculture, enterprise, organization.

Постановка проблеми. Досягнення високого рівня розвитку сільського господарства і гарантування продовольчої безпеки є одним з найважливіших завдань держави. Його вирішення можливе тільки на базі технічного переозброєння галузі і зміцнення виробничого потенціалу всього агропромислового комплексу. Однак в Україні цей потенціал в останні роки суттєво підірваний. Вирішити проблему відновлення техніко-технологічного потенціалу за рахунок власних коштів сільськогосподарські підприємства не в змозі. Світова практика свідчить, що одним з ефективних інструментів інвестиційної політики, у тому числі й фактором розвитку сільськогосподарських підприємств, є лізинг [1; 2]. Тим часом, незважаючи на те, що держава вживає певні заходи,

лізингові відносини в аграрному секторі ще не одержали належного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У міру зростання практичної ролі лізингу у відтворювальному процесі, збільшується і науковий інтерес до цієї проблеми. Загальнотеоретичні аспекти лізингу досліджуються в роботах М.І. Бондаря, С.В. Дідюра, А.Г. Загороднього, В.В. Іванишина, Р.Я. Москалика та ін. Важливу роль у розвитку вітчизняної науки і практики з питань лізингу відіграли праці закордонних учених, зокрема Н. Внукової, В. Газмана, В. Горемікіна, Р. Капроні, Т. Кларка, М. Міллера, В. Хойера, Х. Шпіттлера.

Конкретно проблеми розвитку лізингу в аграрному секторі розглядаються в роботах В.Г. Андрійчука, В.І. Артиша, О.І. Баєвої, П.І. Гайдуцького, О.В. Гудими, М.Я. Дем'я-

ненка, П.Т. Саблука, Р.П. Саблука, В.М. Хобти.

Визнаючи безсумнівний внесок названих учених і практиків у розробку питань розвитку й використання лізингу як інструменту оновлення матеріально-технічної бази сільськогосподарських підприємств, слід зазначити, що багато проблем вимагає подальшого дослідження у зв'язку з розширенням масштабів лізингової діяльності. Зокрема, залишаються недостатньо дослідженими питання організаційного забезпечення лізингової діяльності сільськогосподарських підприємств.

Цілі статті. Метою статті є обґрунтування науково-прикладних засад удосконалення системи організації лізингових операцій в сільськогосподарських підприємствах.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою проблемою, що перешкоджає розвитку лізингу в цьому аспекті, є відсутність у лізингодержувача коштів для фінансування нульового лізингового внеску. Ця проблема актуальна для багатьох регіонів України. Шляхом її вирішення може бути створення при облдержадміністраціях регіональних лізингових компаній (фондів) із залученням коштів обласних бюджетів та інших джерел фінансування на придбання сільськогосподарської техніки та поставки її на умовах фінансового лізингу. Прикладом таких організацій було створення в окремих регіонах у кінці 1990-х років обласних лізингових фондів. Однак використання подібного досвіду в регіонах ускладнено обмеженими можливостями обласного бюджету [3, с. 30]. Наразі обласні адміністрації не мають у своєму розпорядженні достатньої кількості коштів для задоволення потреб сільгоспвиробників у техніці й устаткуванні. З іншого боку, незважаючи на високу ефективність лізингу, переважна більшість господарств України не мають фінансові можливості оплатити нульовий внесок за договором фінансового лізингу для придбання техніки й устаткування в довгострокове користування.

Наші пошуки шляхів вирішення проблеми дозволяють зробити висновок, що навіть при недостатніх фінансових і виробничих можливостях підприємств можна домогтися позитивних результатів, якщо будуть створені ефективні умови управління господар-

ством у цілому і лізинговою діяльністю зокрема. Для вирішення цього комплексного фінансово-господарського завдання ми пропонуємо створити обласний лізинговий фонд (ОЛФ) в кожному регіоні України під патронажем обласної державної адміністрації, основною метою якого стане забезпечення аграрних підприємств необхідною кількістю основних засобів для повноцінного здійснення виробничої діяльності.

ОЛФ планується як оператор між аграрними підприємствами, лізингодавцями (державними і приватними), комерційними банками, обласною адміністрацією. Необхідність створення ОЛФ обумовили наступні фактори:

- скрутне фінансове положення підприємств АПК, відсутність у них ліквідного заставного забезпечення не дають змоги їм вибудовувати конструктивні відносини з лізингодавцями;

- наявність значної частки нерозподілених кредитних ресурсів регіональних комерційних банків через відсутність надійних з погляду фінансових структур позичальників;

- можливість здійснювати закупівлі великих обсягів машин і обладнання по лізингових схемах у виробників.

Основні цілі ОЛФ:

- сприяння відновленню основних фондів аграрних підприємств;

- оздоровлення інвестиційного клімату в регіонах;

- залучення недохідної нерухомості;

- залучення в оборот необроблюваних земель.

Цілі діяльності ОЛФ визначають його завдання:

- добір і аналіз інвестиційних проектів аграрних підприємств регіону;

- здійснення фінансування проектів з нульовою первісною участю підприємства-ініціатора інвестиційного проекту;

- розробка, здійснення оптимальних схем постачань вітчизняної й імпоротної техніки та устаткування підприємствами регіонів;

- створення системи ефективного використання заставного фонду обласних державних адміністрацій;

- розширення обсягів комерційного кредитування аграрних підприємств банками;

ефективна реалізація цільових бюджетних (державних, регіональних) програм.

Обласний лізинговий фонд:

розробляє спільно з управлінням агропромислового комплексу облдержадміністрації порядок забезпечення аграрних підприємств матеріально-технічними ресурсами на зворотній основі і подає на затвердження контрольно-розподільчій раді;

здійснює облік і контроль руху засобів виробництва фонду;

виконує облік сільгосппродукції, яка надходить до фонду від аграрних підприємств;

проводить конкурсний відбір підприємств і організацій з реалізації сільгосппродукції фонду і придбання матеріально-

технічних ресурсів для аграрних підприємств з обов'язковим затвердженням цих структур контрольно-розподільчою радою;

укладає угоди: а) на реалізацію продукції, яка надходить до фонду від аграрних підприємств; б) з підприємствами, що здійснюють поставки матеріально-технічних ресурсів; в) з сільгосптоваровиробниками на отримання сільськогосподарської техніки; контролює виконання договірних умов; пред'являє в установленому порядку штрафні санкції за невиконання договірних умов.

Структура діяльності ОЛФ представлена схематично на рис. 1.

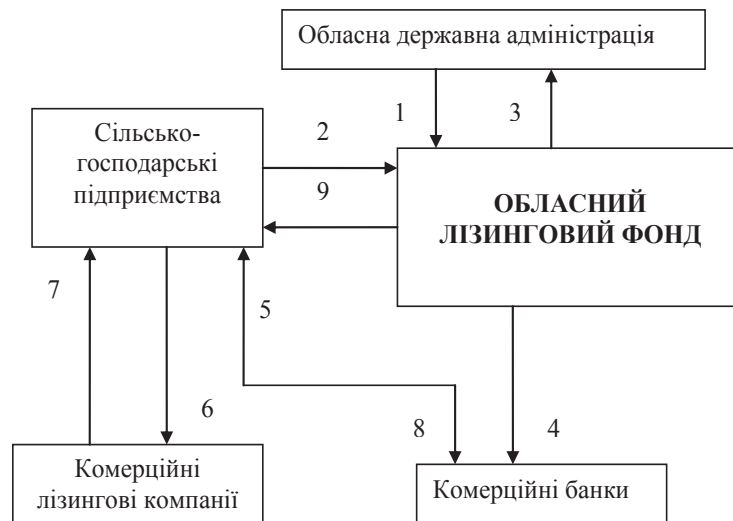

Рис. 1. Система організації діяльності ОЛФ

Джерело: розроблено автором

1) формування статутного капіталу фонду, формування заставного фонду, формування коштів для цільових бюджетних програм; 2) подача лізингових заявок підприємствами АПК регіону; 3) відпрацювання схеми фінансування лізингу; 4) надання застави з заставного фонду; 5) короткострокове кредитування (для нульового внеску); 6) первісне внесення, лізингові платежі; 7) передача техніки в лізинг; 8) повернення кредиту; 9) підтримка аграрних підприємств цільовими бюджетними коштами.

З метою контролю за цільовим і ефективним використанням коштів, які будуть надходити в розпорядження обласного лізингового фонду, створюється контрольно-розпорядча рада з представників облдержадміністрації, аграрних підприємств та інших організацій.

Контрольно-розпорядча рада: розглядає заявки господарств на придбання матеріально-технічних ресурсів; затверджує пропозиції виконавчого органу фонду з питання вибору покупців продукції, поставок матеріально-

технічних цінностей; розглядає і затверджує звіти руху коштів фонду; затверджує кошторис витрат на утримання виконавчого апарату фонду і звіти про його використання.

Добір лізингових проектів (оцінка реальної ефективності лізингу) проводиться дирекцією ОЛФ на якісному і кількісному рівнях. Якісна оцінка зводиться до визначення зростання показників обсягу лізингу. У першому наближенні лізинг можна вважати ефективним, якщо він дає змогу істотно збі-

льшити обсяги виробництва, продуктивність праці і фондівіддачу.

Кількісно ефективність лізингу для лізингоодержувача визначається порівнянням двох грошових потоків чистого доходу, що залишається в розпорядженні підприємства, у двох варіантах його стійкої розвитку. Перший грошовий потік формується при збереженні на підприємстві існуючих активів, другий виникає при лізингу майна. Стійкий розвиток підприємства означає, що грошовий потік кожного року більший чи дорівнює нулю, тобто досить ресурсів для здійснення лізингових виплат.

Саме вимога стійкого розвитку принципово відрізняє цей підхід від раніше використовуваних. Вимога стійкого розвитку обумовлює розгляд лізингу як інвестиційного проекту із залученим капіталом [4]. Вигідність лізингової угоди визначається, виходячи з темпів зростання власних активів лізингоодержувача. При ефективності лізингу дотримується нерівність:

$$IRR_n > P_n, \quad (1)$$

де: P_n – очікувана рентабельність власних активів підприємства без лізингу;

IRR_n – очікувана внутрішня норма рентабельності підприємства при залученні майна по лізингу.

Ідея, закладена в основу діяльності ОЛФ, полягає у відпрацюванні механізмів ефективного залучення активів, коштів і можливостей різних інститутів, що беруть участь в економічному житті регіонів.

Запропонована нами система організації нової структури ОЛФ, що координує фінансово-господарські відносини в АПК, переконує в актуальності і практичній цінності наших розробок.

ОЛФ укладає генеральні угоди з комерційними банками про кредитування підприємств АПК за програмою ОЛФ для фінансування первісного внеску по договорах фінансового лізингу. Кредитування відбувається під заставу активів підприємств і гарантії ОЛФ. У свою чергу, ОЛФ відпрацьовує систему заходів щодо забезпечення гарантії зворотності наданого в заставу банкам майна:

укладає з аграрними підприємствами договори застави майбутнього врожаю (одержуваної сільськогосподарської продукції);

оформляє частину акцій аграрних підприємств у власність на час реалізації проекту;

вводить у раду директорів кредитованого підприємства представника ОЛФ.

По суті, обласні органи влади в особі ОЛФ кредитуються в комерційних банках області терміном на 1-2 роки. Наші дослідження, бесіди з керівниками комерційних банків показують їхню зацікавленість у кредитуванні підприємств АПК за програмою ОЛФ, тому що в нині на кредитному ринку України утворився дефіцит надійних позичальників. У випадку з ОЛФ кредитування є короткостроковим, реалізується під заставне забезпечення в необхідній кількості і гарантії обласної адміністрації. Більш того, це кредитування матиме низький ступінь ризиків, тому що ОЛФ передбачає роботу тільки з підприємствами, що не мають простроченої заборгованості, володіють досить ліквідними активами, мають прозору структуру управління, виробництва і збуту продукції.

Відчутним зниженням фінансового навантаження лізингоодержувача в обслуговуванні виданого на оплату авансового внеску кредиту буде компенсація 4/5 ставки рефінансування за рахунок коштів державного бюджету області по кредитних засобах, витрачених на сільськогосподарські потреби.

Нами розглянуті і запропоновані шляхи вдосконалення механізму комерційного фінансування лізингових операцій. Механізм державних лізингових операцій також має потребу в значному вдосконаленні, тому що в існуючому вигляді він стимулює монополізм постачальників відповідних видів ресурсів, не сприяє зростанню їхньої якості, спричиняє підвищення цін на них і т.д. [5, с. 302].

Необхідно щоб принципи розподілу державних коштів (гарантії) відповідали умовам ринку. Лізингоодержувач повинен мати можливість робити заявку на машину чи устаткування в альтернативну державної організацію. У цьому аспекті діяльність ОЛФ має спрямовуватися на проведення конкурсів лізингових компаній. Конкурси повинні проводитися у формі закритого тендера за спеціально розробленою методи-

кою. Основним, але не єдиним критерієм виявлення переможців є вартість лізингу.

Виграє той лізингодавець, що зможе зробити свої послуги різноманітними і недорогими. Важливим принципом при цьому є комплексність і системність лізингових операцій. Світова практика показує, що крім передачі в лізинг, компанія пропонує товаровиробнику ще і набір заходів, які підтримують техніку в робочому стані: забезпечує запасними частинами, проводити ремонт і технічне обслуговування.

Іншим важливим напрямом діяльності ОЛФ є укладання системи договорів з великими заводами-виробниками України і країн СНД техніки, що зарекомендували себе з постачання техніки на умовах фінансового лізингу. Надалі через таку систему договорів ОЛФ покликаний освоювати цільові бюджетні кошти, що виділяються державним і обласним бюджетом на розвиток сільського господарства, передаючи отриману по лізингу техніку в користування господарствам регіону.

Необхідно відзначити, що поряд з державними програмами доцільно надавати окремі пільги для інвесторів і на регіональному рівні. Разом з тим одним з головних результатів інституціонального реформування регіонального управління повинне стати істотне скорочення безадресних фінансових пільг і усунення проміжних ланок при їхньому розподілі серед інвесторів. При цьому необхідний надійний контроль за використанням фінансових ресурсів у рамках регіо-

нальних програм і проектів [6]. Органом такого контролю в регіонах може бути ОЛФ через управляючі органи, наділивши їх відповідними повноваженнями.

Висновки з проведеного дослідження.

Таким чином, доведено, що одним з напрямів активізації лізингової діяльності є консолідація фінансових ресурсів. Економічна доцільність консолідації фінансових ресурсів полягає – насамперед у тому, що концентрація коштів дає змогу лізинговим компаніям замовляти постачальникам максимальні партії машин і механізмів, завдяки яким отримуються значні знижки цін реалізації. Важливою проблемою, що перешкоджає розвитку лізингу в цьому аспекті, є відсутність у лізингоодержувача коштів для фінансування нульового лізингового внеску. Для вирішення цього комплексного фінансово-господарської завдання запропоновано створити обласний лізинговий фонд у кожному регіоні України при облдержадміністрації, основною метою якого стане забезпечення аграрних підприємств необхідною кількістю основних засобів для повноцінного здійснення виробничої діяльності. Обласний лізинговий фонд планується як оператор між аграрними підприємствами, лізингодавцями, комерційними банками, обласною адміністрацією, який діє в умовах конкуренції. Дана система організації лізингових операцій в сільськогосподарських підприємствах дає можливість виробнику за відсутності нульового лізингового внеску отримати потрібні основні засоби.

Література

1. Miller, Merton H & Upton, Charles W, 1976. "Leasing, Buying, and the Cost of Capital Services," *Journal of Finance*, American Finance Association, vol. 31(3), pages 761-86, June.
2. Шкуратов О.І. Використання в Україні зарубіжного досвіду лізингової діяльності аграрних підприємств / О.І. Шкуратов // *Вісник Сумського Національного аграрного університету*. – 2009. – №1(26). – С. 422–431. – (Серія „Фінанси і кредит”).
3. Дерев'яненко С.І. Суть та організаційні форми лізингу / С.І. Дерев'яненко // *Пропозиція*. – 2006. – №6. – („Агрокомпас”). – С. 27–31.
4. Шкуратов О.І. Розвиток інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки України: [монографія] / О.І. Шкуратов, Н.В. Кюрчева. – К.: ТОВ «Кондор», 2011. – 338 с.
5. Янишев Д. О. Удосконалення нормативно-правової та інформаційної бази з лізингу / Д. О. Янишев // *Наук. вісник Академії муніц. управління* : Серія “Управління” [зб. наук. пр.] / [За заг. ред. В. К. Присяжнюка, В. Д. Бакуменка]. Вип. 2(8). Державне управління та місцеве самоврядування. – К. : ВПЦ АМУ, 2009. – С. 294-304.
6. Фінанси в період реформування агропромислового виробництва / [Дем'яненко М.Я., Алексійчук В.М., Борт А.Г. та ін.] / за редакцією М.Я. Дем'яненка. – К.: ІАЕ УААН. – 2002. – 645 с.